

Odborné stanovisko podľa § 1 ods. 2 písm. f) zákona č. 308/1993 Z.z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov

• Právne postavenie Slovenského národného strediska pre ľudské práva

Dvoma písomnými podaniami z januára 2007 sa pán **Július Kolenič**, štatutárny zástupca **Iniciatívy Inakosť**, Okružná 13, 917 01 Trnava (ďalej len „žiadateľ“), obrátil na Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej len „Stredisko“) podľa § 1 ods. 2 písm. f) zákona č. 308/1993 Z.z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov so žiadosťou o vydanie odborného stanoviska vo veci posúdenia výrokov pána poslanca Národnej rady Slovenskej republiky za KDĽH, Petra Gaburu v médiách na adresu homosexuálov.

Stredisko je oprávnené poskytnúť fyzickej alebo právnickej osobe na jej požiadanie odborné stanovisko vo veciach porušenia zásady rovnakého zaobchádzania, ktorá je upravená v antidiskriminačnom zákone a v niektorých ustanoveniach osobitných právnych predpisov. Pri spracovaní odborného stanoviska vo veci namietaného porušenia zásady rovnakého zaobchádzania bola použitá medzinárodná i vnútroštátna právna úprava základných práv a slobôd, medzinárodná i vnútroštátna antidiskriminačná legislatíva, príslušná judikatúra súdnych orgánov, dokumenty poskytnuté žiadateľom.

• Skutkový stav:

V písomnom podaní, ktoré bolo Stredisku doručené 17.1.2007 pod č. 131 žiadateľ poukazuje na to, že v Denníku SME dňa 4.1.2007 bolo pod názvom „Hrozí naše premiešanie krvi s Ázijcami“ zverejnené vyhlásenie Petra Gaburu, ktorý sa mal okrem iného vyjadriť na adresu homosexuálov v tom zmysle, že podľa jeho názoru *„...ich vzťah je spoločný život úchylných alebo chorých ľudí bez možnosti splodenia detí....asi 4 percentá z nich to majú geneticky dané...táto skupina si to uvedomuje a má snahu sa liečiť...ten ostatok je o nemravnosti, zvrhlosti a výstrednosti...a na to je iný liek...“*.

V písomnom podaní, ktoré bolo Stredisku doručené 31.1.2007 pod č. 225 žiadateľ uvádza, že v denníku Plus jeden deň sa dňa 23.1.2007 pod názvom „O úchylkách exkluzívne v parlamente“ objavilo vyhlásenie Petra Gaburu, v ktorom verejne uráža a znevažuje ľudí z dôvodu ich sexuálnej orientácie. V prílohe podania žiadateľ zaslal kópiu predmetného článku. V tomto článku Peter Gabura odpovedá na otázky redaktorky, Lenky Bollardtovej. Na otázku, čo má pán Gabura proti homosexuálom uviedol okrem iného, že homosexualita bola a je opäť použitá na narušenie rodiny, pretože homosexualita je podľa neho úchylka. Pán Gabura vraj pozná niekoľko homosexuálov, ktorí sa chcú liečiť, dokonca vraj má svedectvo o tom, že jeden mladý muž sa „úspešne“ vyliečil.

Výroky pána Gaburu považuje žiadateľ za nabádanie na diskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie a za porušenie zákona č. 365/2004 Z.z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (antidiskriminačný zákon).

• Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva

Slovenská republika je od roku 1993 zmluvnou stranou Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“).

Slovenská republika je povinná plniť svoje záväzky vyplývajúce jej z Dohovoru. K týmto

povinnosti patri okrem iných aj zabezpečenie efektívnej ochrany Dohovorom priznaných práv a slobôd, ako povinnosť rešpektovať a zohľadňovať judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) vo vnútroštátnom práve a v rozhodovacej činnosti príslušných národných orgánov.

Článok 8 Dohovoru upravuje právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života

Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie.

Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných

Právo na ochranu súkromného života obsahuje v sebe niekoľko čiastkových práv, ide o právo na sebaurčenie, t.j. slobodne rozhodovať o sebe samom, právo na ochranu súkromnej a intímnej sféry a právo rozhodovať o spôsobe vedenia svojho života. Z judikatúry Súdu vyplýva, že právo na sebaurčenie zahŕňa právo na určenie svojej sexuálnej orientácie (napr. *Dudgeon v. Spojenému kráľovstvu*, *Modinos v. Cyprus*).

Dohovor upravuje v **čl. 10 slobodu prejavu**:

Každý má právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice. Tento článok nebráni štátom, aby vyžadovali udeľovanie povolení rozhlasovým, televíznym alebo filmovým spoločnostiam.

Výkon týchto slobôd, pretože zahŕňa aj povinnosti aj zodpovednosť, môže podliehať takým formalitám, podmienkam, obmedzeniam alebo sankciám, ktoré ustanovuje zákon a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, územnej celistvosti, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky, ochrany povesti alebo práv iných, zabráneniu úniku dôverných informácií alebo zachovania autority a neustrannosti súdnej moci

Hlavný význam slobody prejavu je v zabezpečení pluralizmu, tolerancie a otvorenosti ducha, bez ktorých nemôže fungovať demokratická spoločnosť. Právo slobody prejavu zahŕňa slobodu zastávať názory a rozširovať informácie alebo myšlienky a tiež slobodu prijímať informácie.

Súd už vo svojom rozhodnutí vo veci *Handyside v. Spojené kráľovstvo* z 7.12.1976, k slobode prejavu okrem iného uviedol, že táto sloboda je základnou podmienkou pre progres v demokratickej spoločnosti a pre rozvoj každého človeka s obmedzeniami vyplývajúcimi z čl. 10 ods. 2 Dohovoru. Právo slobody prejavu sa vzťahuje nielen na „informácie“ alebo „myšlienky“, ktoré sú prijímané priaznivo alebo sú pokladané za neškodné alebo sa k nim zastáva ľahostajný postoj, ale aj na také, ktoré urážajú, šokujú, či znepokojujú.

V súvislosti s právom byť informovaný z judikatúry Súdu vyplýva, že štát má zakázané vytvárať prekážky v prístupe k informáciám, ktoré sa týkajú verejného záujmu, osobitne, ak ich vyhľadávajú novinári. Verejnosť má právo byť informovaná o otázkach verejného záujmu. Súčasťou tohto práva je aj právo na pluralitné informácie, pričom akákoľvek koncentrácia informácií je porušením práva na slobodu prejavu (Svák, J.: Ochrana ľudských práv z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práv, Poradca

podnikateľa, spol. s.r.o., Bratislava, 2003, s. 617).

Výnimky zo slobody prejavu je potrebné podľa názoru Súdu vykladať reštriktívne a nevyhnutnosť každého obmedzenia musí byť presvedčivo dokázaná. Každé obmedzenie práva podľa čl. 10 Dohovoru musí byť založené na základe zákona, musí sledovať legitímny cieľ a jeho uplatnenie musí byť nevyhnutné v demokratickej spoločnosti.

- **Ústavné práva podľa ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov**

Čl.12 ods.1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava“) sú ľudia slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach.

Odsek 2 cit ustanovenia zaručuje základné práva a slobody na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať.

V súvislosti s so zákazom diskriminácie podľa čl. 12 Ústavy Ústavný súd Slovenskej republiky uviedol: „*Ustanovenie čl.12 ods.2 ústavy má všeobecný, deklaratórny charakter a nie charakter základného ľudského práva a slobody. Jeho použitie je možné sa dovolávať len v spojitosti s ochranou základných práv a slobôd v ústave.*“ (I. ÚS 17/1999).

Ústava zaručuje v článku 19 ods. 1 každému má právo na **zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.**

Účel ochrany ľudskej dôstojnosti sa v súčasnom slovenskom práve vymedzuje ako ochrana pred zaobchádzaním, ktoré poníža dôstojnosť človeka ako ľudskej bytosti (Svoboda, J. a kol.: Slovník slovenského práva, Bratislava 2000, s. 263).

Táto ochrana sa poskytuje predovšetkým prostredníctvom trestného a občianskeho práva, pričom v každom z týchto odvetví ide o orientáciu na ochranu pred inými formami ponížovania dôstojnosti človeka. V trestnom práve dominuje ochrana sexuálnej dôstojnosti, v občianskom práve je základom ochrana pred urážkami, ohováraním, nactiutrhávaním a inými, najmä verbálnymi prejavmi znevažujúcich názorov o jednotlivcovi (Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky- komentár, Heuréka 2004, s.134).

Čl. 26 ods. 1 zaručuje **slobodu prejavu a právo na informácie**. Podľa odseku 2 cit. článku každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Vydávanie tlače nepodlieha povoľovaciemu konaniu. Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu. Podmienky ustanoví zákon.

Ústavný súd Slovenskej republiky vymedzil účel slobody prejavu nasledovne: „*Slobodou prejavu sa človeku umožňuje vysloviť alebo zamlčať svoje city, myšlienky a názory. Prostredníctvom práva prijímať, vyhľadávať a rozširovať idey a informácie sa každému umožňuje dozvedieť sa informáciu a získať informáciu do svojej dispozičnej sféry a v nej informáciu spracovať pre svoju potrebu a i potrebu iných, keďže v súlade s ústavou k nemu patrí aj právo informácie ďalej rozširovať*“ (II. ÚS 28/96).

- **Ochrana osobnosti v Slovenskej republike**

Ochranu osobnosti upravuje zákon č. 40/1964 Zb. **Občiansky zákonník** v znení neskorších predpisov (ďalej len „OZ“) v ustanoveniach § 11 až 16.

Podľa § 11 OZ fyzická osoba má právo na ochranu svojej osobnosti, najmä života a zdravia, občianskej cti a ľudskej dôstojnosti, ako aj súkromia, svojho mena a prejavov osobnej povahy.

V ustanovení § 13 OZ je uvedená osnova právne prostriedky na ochranu práv na ochranu osobnosti. Podľa odseku 1 cit. ustanovenia fyzická osoba má právo najmä sa domáhať, aby sa upustilo od neoprávnených zásahov do práva na ochranu jej osobnosti, aby sa odstránili následky týchto zásahov a aby jej bolo dané primerané zadost'učinenie. Pokiaľ by sa nezdalo postačujúce zadost'učinenie podľa odseku 1 najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jej vážnosť v spoločnosti, má fyzická osoba tiež právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.

Neoprávneným zásahom je zásadne každé nepravdivé tvrdenie alebo obvinenie, ktoré zasahuje do práva podľa § 11 a nasl. OZ. Bez významu je skutočnosť, či pôvodca zásahu si bol vedomý nepravdivosti svojho tvrdenia, alebo išlo o nedbanlivé preberanie poznatkov a ich rozširovanie.

Subjektom neoprávneného zásahu do práva na ochranu osobnosti môže byť tak občan (fyzická osoba) ako aj organizácia (právnická osoba). Zásahom môže byť tiež porušené právo viacerých občanov a potom všetci súčasne alebo ktorýkoľvek z nich (nezávisle od seba) majú právo sa obrátiť so svojimi návrhmi na súd (Svoboda, J. a kol.: Občiansky zákonník, Komentár a súvisiace predpisy, V. vydanie, EUROUNION, Bratislava 2004, s.48).

- **Antidiskriminačná legislatíva Slovenskej republiky**

V Slovenskej republike je od 1. júla 2004 účinný **zákon č. 365/2004 Z.z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou** (antidiskriminačný zákon), ktorým boli prevzaté do vnútroštátneho právneho poriadku SR smernica Rady 96/97/ES, ktorá mení a dopĺňa smernicu 86/378/EHS o uplatňovaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami v zamestnaneckých systémoch sociálneho zabezpečenia, smernica Rady EÚ 2000/43/EC o rovnakom zaobchádzaní bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod (ďalej len „rasová smernica“) a smernica Rady EÚ 2000/78/EC, ktorou sa ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani (ďalej len „zamestnanecká smernica“).

Kto sú povinné subjekty podľa antidiskriminačného zákona stanovuje § 3 ods. 1 prvá veta, ktorý uvádza, že štátne orgány, orgány územnej samosprávy, orgány záujmovej samosprávy, fyzické a právnické osoby sú povinné dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v oblastiach upravených týmto zákonom.

Dôvodová správa k § 3 antidiskriminačného zákona uvádza, že odsek 2 tohto ustanovenia v spojitosti s ustanovením oblastí v § 5 a 6 a následne § 3 ods. 2 predstavujú vymedzenie pôsobnosti tohto zákona. Antidiskriminačný zákon predstavuje všeobecnú úpravu, pokiaľ ide o povinnosť dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania. Konkrétne právne vzťahy, ktorých sa táto zásada týka sú upravené v jednotlivých zákonoch týkajúcich sa oblastí právnych vzťahov podľa § 5 a 6. Tieto osobitné zákony ustanovujú vznik, trvanie, zánik a obsah jednotlivých práv a povinností, ktoré sa musia vykonávať v súlade so zásadou rovnakého

zaobchádzania. Rovnako osobitné predpisy ustanovujú okruh právnych subjektov, ktorým vznikajú a práva a povinnosti v súvislosti s dodržiavaním tejto zásady.

Antidiskriminačný zákon v § 2 ods. 7 stanovuje, že *nabádanie na diskrimináciu* je presvedčanie, utvrdzovanie alebo podnecovanie osoby na diskrimináciu tretej osoby.

- **Výskumy:**

V roku 1973 potvrdila Americká asociácia psychiatrov výsledky výskumu na základe čoho bol termín „homosexualita“ vyškrtnutý z oficiálneho zoznamu duševných a citových chorôb. V roku 1975 vydala Americká psychologická asociácia (APA) rezolúciu, podporujúcu tento krok. Po prvotnej deklasifikácii homosexuality ako duševnej choroby bolo toto rozhodnutie následne potvrdené ďalšími vedeckými výskumami a začiatkom 90-tych rokov dvadsiateho storočia odstránila homosexualitu zo zoznamu chorôb aj Medzinárodná zdravotnícka organizácia (WHO).

- **Záver:**

Rok 2007 bol Radou a Európskym parlamentom vyhlásený za rok rovnakých príležitostí. Cieľom tohto roka má byť zlepšenie povedomia Európanov o ich práve nebyť diskriminovaný, ako aj podpora rovnakých príležitostí v rôznych oblastiach spoločenského života. Jednou zo znevýhodnených skupín sú aj homosexuáli.

Otázky spojené so zásadou rovnosti sú v dnešnej dobe témou verejnej diskusie a verejného záujmu, o ktorých má verejnosť právo byť informovaná. Výmena rôznych názorov vedie k zvýšeniu povedomia občanov o ich právach a povinnostiach, ako aj k odbúraniu zaužívaných predsudkov voči marginalizovaným skupinám obyvateľstva.

Každé právo jednej osoby je v svojej podstate konfliktné k právu inej osoby. Uplatnením práva jedného sa obmedzuje dostupnosť iného práva pre osobu, ktorej sa právo priznalo. Konflikt práv sa v právnom štáte rieši prostredníctvom požiadavky spravodlivej rovnováhy, ktorá sa na rozhraní protikladných práv má nastoliť tak, aby ani jedno z konfliktných práv nebolo nadmerne obmedzené kvôli inému právu. Požiadavku spravodlivej rovnováhy je súčasťou opatrení slúžiacich pri obmedzení práva na splnenie ústavnej podmienky „dbať na podstatu a zmysel“ obmedzeného práva (Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky- komentár, Heuréka 2004, s.111).

V namietanom prípade stoja podľa názoru Strediska v konflikte právo pána Gaburu na slobodu prejavu, právo verejnosti byť informovaná o otázkach verejného záujmu a práva homosexuálov na ľudskú dôstojnosť a občiansku česť.

Pán Gabura svojimi výroky ohľadom „liečiteľnosti“ homosexuality, ktoré sa ako uvádzajú vedecké výskumy, nezakladajú na pravde, vyjadruje svoj názor, ako vníma túto skupinu obyvateľstva. Vychádzajúc z judikatúry Súdu i šokujúce a znepokojujúce názory a výroky požívajú za určitých podmienok ochranu. Táto ochrana však nie je absolútna, môže byť obmedzená legitímnym cieľom, a to ochranou ľudskej dôstojnosti osoby, ktorej sa tieto výroky dotkli.

Vecná pôsobnosť antidiskriminačného zákona sa podľa § 5 vzťahuje na oblasť sociálneho

zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, pri poskytovaní tovarov a služieb, vo vzdelaní a podľa § 6 na pracovnoprávne vzťahy a obdobné vzťahy, ktoré sú upravené v osobitných právnych predpisoch.

Subjektmi povinnými dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania sú podľa § 3 ods. 1 cit. zákona štátne orgány, orgány územnej samosprávy, orgány záujmovej samosprávy, fyzické a právnické osoby. Uvedené ustanovenie antidiskriminačného zákona priamo stanovuje, že táto povinnosť vzniká iba v oblastiach upravených týmto zákonom.

Vzhľadom k tomu, že namietané výroky pána Gaburu nesmerujú voči žiadnej konkrétnej povinnej osobe, ani sa netýkajú oblastí upravených antidiskriminačným zákonom, zastávame názor, že namietané konanie nespadá do vecnej a osobnej pôsobnosti antidiskriminačného zákona a preto nemožno hovoriť o nabádaní na diskrimináciu v zmysle antidiskriminačného zákona.

Výroky pána Gaburu by mohli mať podľa názoru Strediska sekundárny vplyv na osoby povinné podľa antidiskriminačného zákona, ktoré by pod vplyvom prezentovaných informácií mohli následne nabádať na diskrimináciu v konkrétnom prípade v oblastiach upravených antidiskriminačným zákonom.

Pán Gabura ako poslanec NRSR je verejným činiteľom, ktorého názory majú mienkotvorný charakter. Jeho vystupovanie by preto v prvom rade malo byť vyjadrením rešpektovania „občianskych práv a slobôd a všestranného rozvoja ľudských práv“ ako aj „bojovať proti všetkým formám intolerancie“. Rešpektujeme jeho právo na slobodu prejavu, ale táto sloboda je slobodou len do tej miery, pokiaľ tým nezasahujeme do práv a slobôd iných až do takého rozsahu, že útočí na ich ľudskú dôstojnosť a česť.

Pán Gabura je negatívnym príkladom človeka s predsudkami, vyjadrením ktorých uráža a znevažuje dotknutú skupinu obyvateľstva.

Konflikt proti sebe stojacich práv nie je jednoznačne vyriešený ani na úrovni súdnych orgánov. V tejto súvislosti si dovoľujeme na záver uviesť per analogiam prípad namietanej diskriminácie z dôvodu rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu, ktorý bol predmetom rozhodovania súdov v Českej republike.

Predmetom sporu bolo umiestnenie sochy, ktorá drží v ruke baseballovú palicu s nápisom „Na Cigáňov“ v jednom pohostinstve. Žalobca vo svojej žalobe namietal, že došlo k porušeniu jeho ľudskej dôstojnosti, pretože mu bolo ako hosťovi verejného zariadenia dané najavo, že nie je ako Róm v pohostinstve vítanou osobou.

Krajský súd žalobu zamietol. Žalobca podal voči tomuto rozhodnutiu odvolanie. Vrchný súd potvrdil rozhodnutie súdu prvej inštancie so zdôvodnením, že nápis na baseballovej palici bol vyjadrením bez vzťahu k akejkoľvek konkrétnej fyzickej osobe a osobnosti žalobcu sa nemohol objektívne dotknúť. Proti tomuto rozhodnutiu podal žalobca dovolanie.

K opačnému názoru dospel Najvyšší súd Českej republiky vo svojom rozhodnutí sp. zn. 30 Cdo 1630/2004 z 30.6.2005, v ktorom uviedol, že úprava ochrany osobnosti fyzickej osoby je rozvinutím príslušných ústavných princípov, vrátane zákazu diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode. Za diskrimináciu sa pritom považuje i konanie zahrňujúce podnecovanie, nabádanie alebo vyvolávanie nátlaku smerujúceho ku diskriminácii.

Ponižovanie ľudskej dôstojnosti zahŕňa aj tzv. obťažovanie. K takýmto prípadom zásahov do osobnostných práv fyzickej osoby potom môže dôjsť nielen ich zacielením voči individuálnej osobe, ale i zásahmi, ktoré sú vyjadrené všeobecnou formou a vzťahujú sa tak na množinu vymedzených fyzických osôb.

Ako vyplýva z citovaných súdnych rozhodnutí, dosiahnuť rovnováhu medzi proti sebe stojacimi právami nie je vždy jednoznačné, keďže súdy rôznych inštancií mali v uvedenom prípade na rovnaký skutkový stav rozdielny právny názor.

Na základe uvedeného, ak sa určitá osoba cíti dotknutá na svojich právach namietanými výrokmi pána Gaburu, má právo domáhať sa ochrany svojej ľudskej dôstojnosti v rámci konania o ochranu osobnosti či už samostatne alebo spolu s inými. Posúdenie otázky, či v tom- ktorom prípade došlo k porušeniu subjektívneho práva je vecou príslušného súdu.

JUDr. Daniela Gemerská
Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
Poverená výkonom funkcie výkonného riaditeľa